CONCLUSIE VAN ADVOCAAT-GENERAAL M. POIARES MADURO van 17 januari 2008 [1]

1. Met deze prejudiciële verwijzing verzoekt de Cour de cassation (Frankrijk) het Hof om uitlegging van verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken [2], die in de plaats is gekomen van het Executieverdrag. [3]

2. Meer bepaald wenst de verwijzende rechter te vernemen of de bij verordening nr. 44/2001 ingevoerde afdeling 5, die een bevoegdheidsregeling voor arbeidsgeschillen bevat, een uitputtend en exclusief karakter heeft, dan wel of de bevoegdheidsregels van die afdeling integendeel kunnen worden aangevuld door de bijzondere bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, in afdeling 2 van dezelfde verordening.

1 — Oorspronkelijke taal: Frans.

2 — PB 2001, L 12, blz. 1.

3 — Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (geconsolideerde versie), PB 1998, C 27, blz. 1.

I — Toepasselijke bepalingen en feiten

A — *Toepasselijke bepalingen*

3. Artikel 2 van verordening nr. 44/2001 bepaalt:

„Onverminderd deze verordening worden zij die woonplaats hebben op het grondgebied van een lidstaat, ongeacht hun nationaliteit, opgeroepen voor de gerechten van die lidstaat."

4. Volgens artikel 6 van verordening nr. 44/2001, dat staat in afdeling 2 („Bijzondere bevoegdheid"), kan een persoon die woonplaats heeft op het grondgebied van een lidstaat, in een andere lidstaat worden opgeroepen:

„[…]

1) indien er meer dan één verweerder is: voor het gerecht van de woonplaats van een hunner, op voorwaarde dat er tussen de vorderingen een zo nauwe band bestaat dat een goede rechtsbedeling vraagt om hun gelijktijdige behandeling en berechting, teneinde te vermijden dat bij afzonderlijke berechting van de zaken onverenigbare beslissingen worden gegeven;

[…]"

5. Afdeling 5 van verordening nr. 44/2001 („Bevoegdheid voor individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst") bestaat uit de artikelen 18 tot en met 21.

6. Artikel 18, lid 1, bepaalt:

„1. Voor individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst wordt de bevoegdheid geregeld door deze afdeling, onverminderd artikel 4 en artikel 5, punt 5."

7. Artikel 19 luidt:

„De werkgever met woonplaats op het grondgebied van een lidstaat kan voor de volgende gerechten worden opgeroepen:

1) voor de gerechten van de lidstaat waar hij woonplaats heeft, of

2) in een andere lidstaat:

a) voor het gerecht van de plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt of voor het gerecht van de laatste plaats waar hij gewoonlijk heeft gewerkt, of

b) wanneer de werknemer niet in eenzelfde land gewoonlijk werkt of heeft gewerkt, voor het gerecht van de plaats waar zich de vestiging bevindt of bevond die de werknemer in dienst heeft genomen."

B — *Feiten*

8. De heer Rouard, verweerder in het hoofdgeding, trad in 1977 in dienst bij Laboratoires Beecham Sévigné, thans Laboratoires

Glaxosmithkline, die haar statutaire zetel in Frankrijk heeft. Hij verrichtte voor die onderneming diverse werkzaamheden op het grondgebied van derde landen. In 1984 werd hij in Marokko gestationeerd op basis van een nieuwe arbeidsovereenkomst met de in het Verenigd Koninkrijk gevestigde vennootschap Beecham Research UK, die tot dezelfde groep behoorde als Laboratoires Beecham Sévigné. Volgens die overeenkomst zou Rouard bepaalde door hem in het kader van zijn oorspronkelijke arbeidsovereenkomst verworven contractuele rechten behouden (met name zijn anciënniteitsrechten en zijn recht op vergoedingen in geval van ontslag).

9. Op 9 maart 2001 is Rouard door Beecham Research UK, thans Glaxosmithkline, ontslagen. Op 4 juni 2002 heeft hij bij de Conseil de prud'hommes de Saint-Germain-en-Laye (Frankrijk) een procedure aangespannen tegen zowel de vennootschap Laboratoires Glaxosmithkline als de vennootschap Glaxosmithkline, de respectieve rechtsopvolgers van Laboratoires Beecham Sévigné en Beecham Research UK. Hij heeft verzocht die ondernemingen hoofdelijk te veroordelen tot betaling van verschillende bedragen en schadevergoeding wegens niet-inachtneming van de ontslagprocedure, wegens ontslag zonder werkelijke en ernstige reden, en wegens onrechtmatige opzegging van de arbeidsovereenkomst.

10. Rouard stelt dat de twee vennootschappen samen zijn werkgevers zijn. Uit de in de tweede arbeidsovereenkomst opgenomen clausule volgens welke bepaalde in het kader van de eerste arbeidsovereenkomst verworven contractuele rechten behouden blijven, blijkt zijns inziens dat hij door één ononderbroken arbeidsverhouding verbonden is geweest met de twee vennootschappen, die bovendien onderdeel zijn van dezelfde groep. Aangezien de Franse rechter bevoegd is ten aanzien van Laboratoires Glaxosmithkline, die haar zetel in Frankrijk heeft, is hij volgens Rouard ingevolge artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 dus tevens bevoegd ten aanzien van Glaxosmithkline, ook al is deze in het Verenigd Koninkrijk gevestigd.

11. De Conseil des prud'hommes heeft zich echter overeenkomstig het verweer van de twee werkgevers onbevoegd verklaard, op grond dat de ten tijde van het ontslag van kracht zijnde arbeidsovereenkomsten werden beheerst door het Engelse en het Marokkaanse recht. Er zou daarom niet langer sprake zijn van enige gezagsverhouding tussen Rouard en de onderneming Laboratoires Glaxosmithkline in Frankrijk. De Cour d'appel de Versailles heeft deze uitspraak vernietigd en partijen terugverwezen naar de Conseil de prud'hommes. De betrokken ondernemingen hebben daarop cassatieberoep ingesteld bij de Cour de cassation.

12. In die omstandigheden heeft de Cour de cassation de behandeling van de zaak geschorst en het Hof de volgende prejudiciële vraag gesteld:

„Is de bijzondere bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, van verordening […]

nr. 44/2001 […], krachtens welke een persoon met woonplaats op het grondgebied van een lidstaat kan worden opgeroepen, ‚indien er meer dan één verweerder is: voor het gerecht van de woonplaats van een hunner, op voorwaarde dat er tussen de vorderingen een zo nauwe band bestaat dat een goede rechtsbedeling vraagt om hun gelijktijdige behandeling en berechting, teneinde te vermijden dat bij afzonderlijke berechting van de zaken onverenigbare beslissingen worden gegeven', van toepassing op het geding dat een werknemer bij een rechterlijke instantie van een lidstaat aanhangig maakt tegen twee ondernemingen van dezelfde groep, waarvan de ene, die de werknemer voor de groep in dienst heeft genomen en later heeft geweigerd hem opnieuw in dienst te nemen, gevestigd is in deze lidstaat, en de andere, waarvoor de werknemer het laatst in een derde staat heeft gewerkt en die hem heeft ontslagen, gevestigd is in een andere lidstaat, wanneer de werknemer met een beroep op een bepaling van de arbeidsovereenkomst stelt dat beide [vennootschappen] tezamen zijn werkgevers waren, van wie hij schadevergoeding vordert wegens zijn ontslag, of sluit de regel van artikel 18, lid 1, van […] verordening [nr. 44/2001], bepalende dat voor individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst de bevoegdheid wordt geregeld door afdeling 5 van hoofdstuk II, de toepassing van artikel 6, sub 1, [van de verordening] uit, zodat elk van beide ondernemingen moet worden opgeroepen voor de rechter van de lidstaat waar zij gevestigd is[?]"

II — Juridische analyse

13. De gestelde vraag bestaat uit twee onderdelen. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moet namelijk eerst worden nagegaan of de bijzondere bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 kan worden toegepast in het kader van een geschil over individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst, hoewel er in de verordening een afdeling is die de bevoegdheid ten aanzien van dergelijke geschillen specifiek regelt. In geval van een bevestigend antwoord moeten vervolgens de voorwaarden voor de toepassing van artikel 6, sub 1, van de verordening op dit terrein worden bezien en verduidelijkt.

A — *Toepasselijkheid van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 met betrekking tot individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst*

14. Het Hof wordt in wezen verzocht uit te maken, of de in afdeling 5 van hoofdstuk II van verordening nr. 44/2001 opgenomen bevoegdheidsregeling voor geschillen over individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst een uitputtend en exclusief karakter heeft, zodat de toepassing van alle andere bevoegdheidsregels van de verordening op dit terrein is uitgesloten, dan wel of deze regeling aldus kan worden uitgelegd dat zij de toepassing van een andere bijzondere bevoegdheidsregel niet uitsluit wanneer de specifieke omstandigheden van het geval daartoe aanleiding geven, zoals wanneer tegen verschillende verweerders ingestelde samenhangende vorderingen worden gebracht voor de rechter van de woonplaats van een van hen.

15. Vooruitlopend op mijn verdere betoog wil ik al meteen opmerken dat de bijzondere bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001, volgens welke verschillende verweerders kunnen worden opgeroepen voor de rechter van de woonplaats van een van hen wanneer er tussen de vorderingen een voldoende nauwe band bestaat, naar mijn mening moet kunnen worden toegepast met betrekking tot geschillen over individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst, ook al lijkt een letterlijke uitlegging van de in afdeling 5 van de verordening opgenomen bevoegdheidsregeling voor dergelijke geschillen dit op het eerste gezicht uit te sluiten. Voor een beter begrip van de oplossing die ik het Hof voorstel, zal ik eerst de argumenten uiteenzetten die de toepasselijkheid van artikel 6, sub 1, in het kader van geschillen over individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst lijken uit te sluiten. Daarna zal ik duidelijk maken waarom ik meen dat het Hof toch anders zou moeten beslissen.

16. Op zichzelf beschouwd lijkt artikel 18, lid 1, van verordening nr. 44/2001, bepalende dat „[v]oor individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst [...] de bevoegdheid [wordt] geregeld door deze afdeling, onverminderd artikel 4 en artikel 5, punt 5", inderdaad steun te bieden aan de uitlegging volgens welke in geval van een arbeidsgeschil geen andere bevoegdheidsregels kunnen worden toegepast dan die welke in afdeling 5 zijn geformuleerd of die waaraan deze afdeling expliciet refereert.

17. Uit deze bepaling volgt dat alle geschillen over individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst volgens de in afdeling 5 van de verordening opgenomen bevoegdheidsregels (artikelen 18 tot en met 21) bij de rechter moeten worden aangebracht en dat, voor zover er uitzonderingen op de toepassing van deze regels zijn, deze met zoveel woorden in de verordening zijn voorzien. Aangezien artikel 6, sub 1, niet in afdeling 5 staat noch — zoals de artikelen 4 en 5, sub 5 — als uitzondering op de regels van die afdeling wordt genoemd, zou de bijzondere bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, dus niet gelden voor geschillen over arbeidsovereenkomsten.

18. Aangezien afdeling 5 afwijkt van het in artikel 2 van de verordening geformuleerde algemene beginsel van bevoegdheid van de rechter van de staat waar de verweerder zijn woonplaats heeft [4], zou bovendien een restrictieve uitlegging van de in de artikelen 18 tot en met 21 van deze afdeling neergelegde bevoegdheidsregels geboden zijn en zouden dus enkel de in deze afdeling met zoveel woorden genoemde uitzonderingen op die hoofdregel zijn toegestaan.

19. Toch meen ik dat deze uitlegging niet de juiste is, aangezien zij niet alleen de teleologische en contextuele draagwijdte van verordening nr. 44/2001, maar ook de strekking van de in deze zaak relevante bepalingen miskent. Bovenal berust zij op de onjuiste veronderstelling dat artikel 6, sub 1, een uitzondering

4 — Zie onder meer arresten van 27 september 1988, Kalfelis (189/87, Jurispr. blz. 5565, punten 8 en 9); 15 februari 1989, Six Constructions (32/88, Jurispr. blz. 341, punt 18); 27 oktober 1998, Réunion européenne e.a. (C-51/97, Jurispr. blz. I-6511, punt 47), en 13 juli 2006, Roche Nederland e.a. (C-539/03, Jurispr. blz. I-6535, punten 19-23).

vormt op de in afdeling 5 opgenomen bevoegdheidsregeling voor arbeidsgeschillen. Zoals ik hierna zal aantonen, vormt de bijzondere bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, geen uitzondering op de bevoegdheidsregels van afdeling 5, maar vult hij deze regels aan zonder de eraan ten grondslag liggende beginselen op losse schroeven te zetten.

20. In dit verband breng ik om te beginnen in herinnering dat ofschoon het Executieverdrag geen aparte afdeling voor arbeidsovereenkomsten had, de bevoegdheidsregels van dit verdrag wel voor dergelijke overeenkomsten golden. Zoals de Commissie van de Europese Gemeenschappen erkent, was artikel 6, sub 1, dat in geval van pluraliteit van verweerders de rechter van de woonplaats van een van hen als bevoegd aanwijst, ten tijde van het Executieverdrag dan ook zonder meer van toepassing op geschillen over arbeidsovereenkomsten. Zoals in de vijfde overweging van de considerans van verordening nr. 44/2001 wordt onderstreept, beoogt deze verordening, die in de plaats is gekomen van het Executieverdrag, de continuïteit van de bepalingen van dit verdrag te waarborgen. Het was dus niet de bedoeling dat de verordening de bevoegdheidsregels van het Executieverdrag wezenlijk zou wijzigen, zodat mag worden aangenomen dat de opstellers van de verordening de toepassing van artikel 6, sub 1, met betrekking tot arbeidsgeschillen niet hebben willen uitsluiten.

21. De opstellers van de verordening hebben zelfs ervoor gekozen een aparte afdeling voor de bevoegdheid ten aanzien van geschillen over arbeidsovereenkomsten in het leven te roepen, overwegende dat „de zwakke partij [moet] worden beschermd door bevoegdheidsregels die gunstiger zijn voor haar belangen dan de algemene regels”. [5] Het is dan ook onwaarschijnlijk dat zij met de vaststelling van verordening nr. 44/2001 de werknemers de mogelijkheid hebben willen ontnemen gebruik te maken van de gunstiger regels die in het kader van het Executieverdrag voor hen golden. Het Hof heeft bovendien bij herhaling verklaard dat op het gebied van arbeidsovereenkomsten bij de uitlegging van dat verdrag „rekening moe[s]t worden gehouden met het streven naar een passende bescherming van de sociaal zwakste partij bij de overeenkomst, in casu de werknemer” [6]. De uitlegging volgens welke de werknemer zelfs in geval van samenhangende vorderingen tegen meerdere verweerders verplicht zou zijn elk van hen op te roepen voor de bevoegde rechter van elke lidstaat, zou niet alleen strijdig zijn met het belang van een goede rechtsbedeling [7], maar ook de noodzaak van bescherming van de zwakkere contractpartij miskennen en deze partij bovendien een mogelijkheid ontnemen die zij voorheen wel heeft gehad.

22. Ik ben dan ook van mening dat, al maakt verordening nr. 44/2001 voor geschillen

5 — Dertiende overweging van de considerans van verordening nr. 44/2001.

6 — Arrest van 13 juli 1993, Mulox IBC (C-125/92, Jurispr. blz. I-4075, punt 18). Dit bleek ook al uit het arrest van 26 mei 1982, Ivenel (133/81, Jurispr. blz. 1891, punten 14 en 16). Zie voor een latere bevestiging van deze rechtspraak ook de arresten van 9 januari 1997, Rutten (C-383/95, Jurispr. blz. I-57, punt 17), en 10 april 2003, Pugliese (C-437/00, Jurispr. blz. I-3573, punt 18).

7 — Het Hof heeft namelijk beklemtoond dat wanneer de arbeid in meer dan één verdragsluitende staat wordt verricht, moet worden vermeden dat een veelvoud van bevoegde rechters ontstaat, teneinde het gevaar van onverenigbare beslissingen te voorkomen en aldus de erkenning en tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen buiten de lidstaat waarin zij zijn gegeven, te vergemakkelijken (arresten van 11 januari 1990, Dumez France et Tracoba, C-220/88, Jurispr. blz. I-49, punt 18, en 27 februari 2002, Weber, C-37/00, Jurispr. blz. I-2013, punt 42).

over arbeidsovereenkomsten een uitzondering op het beginsel van de bevoegdheid van het forum rei teneinde de belangen van de zwakste contractpartij te beschermen, het feit dat afdeling 5 geen regeling bevat voor het geval dat met elkaar samenhangende vorderingen worden ingesteld tegen verschillende verweerders, moet worden beschouwd als een leemte in die tekst. Deze leemte wordt gecompenseerd door de regel van artikel 6, sub 1, van de verordening, die een aanvulling vormt op de voor arbeidsovereenkomsten geldende regels zonder de daaraan ten grondslag liggende beginselen op losse schroeven te zetten, waaronder met name de wens om de zwakste contractpartij te beschermen en, meer in het algemeen, om een veelvoud van bevoegde rechters te vermijden. De toepasselijkheid van artikel 6, sub 1, biedt zo een passende compensatie voor het feit dat in de bevoegdheidsregeling voor geschillen over arbeidsovereenkomsten geen rekening is gehouden met het specifieke geval van samenhangende vorderingen tegen verschillende verweerders, zonder dat daardoor de voor dergelijke geschillen geldende bevoegdheidsregels worden geschonden.

23. Om al deze redenen zou het Hof naar mijn mening moeten beslissen dat artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 in het kader van geschillen over individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst kan worden toegepast.

B — *Voorwaarden voor toepassing van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 in het kader van geschillen over individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst*

24. Volgens vaste rechtspraak is het in het kader van de bij artikel 234 EG van het Verdrag ingestelde procedure van samenwerking met de nationale rechterlijke instanties de taak van het Hof om de verwijzende rechter een nuttig antwoord te geven aan de hand waarvan deze het bij hem aanhangige geding kan oplossen. Uit dien hoofde en wegens de feitelijke omstandigheden van de onderhavige zaak, die complex en soms met elkaar in tegenspraak zijn, lijkt het mij van belang de voorwaarden voor een succesvol beroep op artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 te preciseren, waarna het aan de verwijzende rechter is om na te gaan of in casu aan deze voorwaarden is voldaan.

25. Zoals wij reeds zagen, markeert verordening nr. 44/2001 niet een breuk met de beginselen van het Executieverdrag, maar beoogt zij juist de continuïteit daarvan te waarborgen. 's Hofs rechtspraak inzake de uitlegging van artikel 6, sub 1, Executieverdrag blijft dus van betekenis in het kader van de toepassing van de overeenkomstige bepaling van verordening nr. 44/2001 op het onderhavige geschil.

26. Volgens artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 kan deze bepaling worden toegepast op voorwaarde dat „er tussen de vorderingen een zo nauwe band bestaat dat een goede rechtsbedeling vraagt om hun gelijktijdige behandeling en berechting, teneinde te vermijden dat bij afzonderlijke berechting van de zaken onverenigbare beslissingen worden gegeven".

27. Deze voorwaarde, die in de oorspronkelijke versie van de bepaling in het

Executieverdrag niet voorkwam, is rechtstreeks geënt op artikel 22 van dat verdrag, volgens hetwelk samenhangend zijn vorderingen waartussen een zodanig nauwe band bestaat dat een goede rechtsbedeling vraagt om hun gelijktijdige behandeling en berechting, teneinde te vermijden dat bij afzonderlijke berechting van de zaken onverenigbare uitspraken worden gegeven.

28. In het reeds aangehaalde arrest Kalfelis bepaalde het Hof dat de eis van samenhang tussen de vorderingen ook moest gelden in het kader van artikel 6, sub 1, Executieverdrag. Deze voorwaarde is later in de tekst van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 opgenomen teneinde te vermijden dat de toepassing van die bijzondere bevoegdheidsregel de hoofdregel van bevoegdheid van het forum rei op lossen schroeven zou zetten. Dat zou volgens het Hof namelijk „het geval kunnen zijn, indien een verzoeker de mogelijkheid had een vordering tegen verschillende verweerders in te stellen met het enkele doel een van die verweerders af te trekken van de rechter van het land waar hij zijn woonplaats heeft". [8]

29. Het begrip „onverenigbare beslissingen", een voorwaarde om artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 te kunnen toepassen, is voor meerdere uitleg vatbaar. Volgens een strikte uitlegging geldt voor de toepassing van de bijzondere bevoegdheidsregel in geval van pluraliteit van verweerders als voorwaarde dat de afzonderlijke behandeling en berechting van de vorderingen zou kunnen leiden tot rechtsgevolgen die elkaar uitsluiten. Volgens een ruime uitlegging van het begrip „onverenigbare beslissingen" volstaat het daarentegen dat de afzonderlijke behandeling en berechting van de vorderingen een gevaar voor tegenstrijdige beslissingen oplevert, zonder dat het gevaar hoeft te bestaan van rechtsgevolgen die elkaar uitsluiten. [9] Zonder zich voor de ene of de andere uitlegging uit te spreken, heeft het Hof bovendien gepreciseerd dat „beslissingen niet reeds tegenstrijdig kunnen worden geacht op grond van een divergentie in de beslechting van het geschil. Voor tegenstrijdigheid is bovendien vereist dat deze divergentie zich voordoet in het kader van eenzelfde situatie, feitelijk en rechtens." [10]

30. Voortzetting van dit debat is eigenlijk niet nodig. Uit verordening nr. 44/2001 en de aangehaalde rechtspraak blijkt immers duidelijk dat de belangrijkste voorwaarde voor toepassing van de bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, het bestaan van een bijzonder nauwe band tussen de vorderingen is. Die samenhang zal op grond van de omstandigheden van het geval en, meer bepaald, met inachtneming van het gebied waarop de bijzondere bevoegdheidsregel zou

8 — Arrest Kalfelis, reeds aangehaald (punt 9).

9 — Voor een duidelijke bespreking en analyse van deze kwestie verwijs ik naar de conclusie van advocaat-generaal Léger in de zaak Roche Nederland e.a., reeds aangehaald, alsmede naar J. Bomhoff, *Judicial Discretion in European Law on Conflicts of Jurisdiction,* Sdu, 's-Gravenhage, 2005.

10 — Arresten Roche Nederland e.a., reeds aangehaald (punt 26), en van 11 oktober 2007, Freeport (C-98/06, Jurispr. blz. I-8319, punt 40).

moeten worden toegepast, moeten worden beoordeeld.

31. Wij mogen echter om te beginnen niet uit het oog verliezen dat het voornaamste doel van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 de bevordering van een goede rechtsbedeling is, ongeacht het terrein waarop deze bepaling wordt toegepast. Vanuit dit oogpunt zou elk op de bescherming van de zwakste contractpartij gebaseerd argument irrelevant zijn en dus niet van betekenis mogen zijn voor de uitlegging van de voorwaarden voor toepassing van artikel 6, sub 1. Teneinde een goede rechtsbedeling te waarborgen en te voorkomen dat de bijzondere bevoegdheidsregel oneigenlijk wordt gebruikt, impliceert de eis van samenhang noodzakelijkerwijze dat moet kunnen worden vastgesteld dat er tussen het geschil en de rechter die daarvan kennis moet nemen, een bijzonder nauwe band bestaat. [11] Anders dan het Verenigd Koninkrijk stelt, verlangt de eis van het bestaan van een band tussen het geschil en de geadieerde rechter echter nimmer een hiërarchische rangschikking in die zin, dat de vordering moet worden ingesteld bij de rechter die de meest nauwe band met het geschil heeft. Daarmee zou namelijk nog een extra voorwaarde voor de toepassing van artikel 6, sub 1, worden geïntroduceerd, terwijl deze bepaling als uitzondering op de algemene bevoegdheidsregel niet anders dan restrictief kan worden uitgelegd. [12] Samenvattend kunnen wij stellen dat de in verband met artikel 6, sub 1, gestelde eis van samenhang inhoudt, dat moet kunnen worden vastgesteld dat er tussen de ingestelde vorderingen een band bestaat. Deze band dient te bestaan teneinde te verzekeren dat, ongeacht welke rechter wordt geadieerd, deze met de aangebrachte zaak een nauwe band heeft, zodat die bijzondere bevoegdheidsregel conform het ermee beoogde doel wordt gebruikt.

32. Verder impliceert die eis van samenhang dat, wanneer in het kader van een arbeidsgeschil moet worden nagegaan of daaraan is voldaan, enkele criteria in aanmerking worden genomen aan de hand waarvan kan worden vastgesteld of de vorderingen op dit specifieke gebied nauw met elkaar zijn verbonden.

33. Naar het oordeel van Rouard is in casu aan de eis van samenhang tussen de twee vorderingen voldaan, aangezien er sprake is van „één arbeidsovereenkomst, althans één ononderbroken arbeidsverhouding” [13] met zijn twee werkgevers, terwijl de twee vennootschappen bovendien tot hetzelfde concern behoren.

11 — Zie onder meer de reeds aangehaalde arresten Ivenel (punt 11) en Pugliese (punt 17).

12 — Het Hof heeft nooit ingestemd met deze benadering, die bekendstaat als de „spin-in-het-web-theorie” en met name door de Nederlandse rechters is ontwikkeld met het oog op de uitlegging van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001. In meergenoemd arrest Roche Nederland e.a. heeft de gemeenschapsrechter die theorie op ondubbelzinnige wijze verworpen.

13 — Zie de opmerkingen van Rouard, blz. 7.

34. Zoals de Commissie en het Verenigd Koninkrijk ter terechtzitting hebben erkend, moet de oplossing voor dit probleem worden gezocht in het reeds aangehaalde arrest Pugliese. In dat arrest, waarin het Hof zich moest uitspreken over de uitlegging van het begrip plaats waar de werknemer zijn arbeid gewoonlijk verricht, heeft het Hof volledigheidshalve ook aangegeven aan de hand van welke criteria kan worden bepaald in hoeverre tussen twee met verschillende werkgevers gesloten arbeidsovereenkomsten een band bestaat. Deze rechtspraak lijkt mij van bijzonder belang voor de nationale rechter die in het kader van een aan hem voorgelegd arbeidsgeschil dient na te gaan, of de bij hem ingestelde vorderingen nauw genoeg met elkaar samenhangen om meerdere verweerders voor de rechter van de woonplaats van één van hen te kunnen oproepen. [14]

35. Zo heeft het Hof voor recht verklaard dat „wanneer een werknemer twee verschillende werkgevers heeft, de eerste werkgever slechts kan worden opgeroepen voor het gerecht van de plaats waar de werknemer zijn arbeid voor de tweede werkgever verricht, indien de eerste werkgever ten tijde van de sluiting van de tweede overeenkomst zelf een belang heeft bij de uitvoering van de prestatie die de werknemer voor de tweede werkgever, op een door deze bepaalde plaats, zal verrichten", en dat „het bestaan van een dergelijk belang niet strikt mag worden getoetst aan formele en exclusieve criteria, maar in algemene zin wordt beoordeeld op grond van alle omstandigheden van het concrete geval". [15] Volgens de gemeenschapsrechter kunnen daarbij met name de volgende factoren relevant zijn: „het feit dat de sluiting van de tweede overeenkomst reeds was gepland toen de eerste overeenkomst werd gesloten; het feit dat de eerste overeenkomst is gewijzigd in verband met de sluiting van de tweede overeenkomst; het bestaan van een organieke of economische band tussen beide werkgevers; het feit dat er tussen de twee werkgevers een overeenkomst is die een kader schept voor het naast elkaar bestaan van de twee overeenkomsten; het feit dat de eerste werkgever gezag blijft uitoefenen over de werknemer; het feit dat de eerste werkgever de duur kan bepalen van de diensttijd van de werknemer bij de tweede werkgever". [16] De nationale rechter zal bijgevolg aan de hand van al deze — en wellicht ook nog andere — criteria dienen te bepalen, of de twee vorderingen van Rouard nauw genoeg met elkaar samenhangen om de twee vennootschappen voor de Franse rechter te kunnen oproepen.

36. Gelet op het voorgaande zou het Hof kunnen beslissen dat de toepassing van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 het bestaan van een samenhang tussen de vorderingen vereist, die waarborgt dat, ongeacht welke rechter wordt geadieerd, deze met de aangebrachte zaak een nauwe band heeft. Bij de beoordeling of op individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst gebaseerde vorderingen met elkaar samenhangen, zal onder meer rekening kunnen worden gehouden met de volgende factoren: het feit dat de sluiting van de tweede overeenkomst

14 — In de doctrine werd een dergelijke toepassing van het arrest Pugliese reeds voorspeld. Zie o.m. N. Moizard, *RJS*, 10/03, blz. 756: „Het is zeer waarschijnlijk dat de criteria van het arrest Pugliese buitengewoon nuttig zullen zijn om te bepalen welke rechter bevoegd is kennis te nemen van een geschil waarbij een werknemer betrokken is die voor een bepaald concern in verschillende landen werkzaam is geweest."

15 — Arrest Pugliese, reeds aangehaald (punten 23 en 24).

16 — Ibidem (punt 24).

reeds was gepland toen de eerste overeenkomst werd gesloten; het feit dat de eerste overeenkomst is gewijzigd in verband met de sluiting van de tweede overeenkomst; het bestaan van een organieke of economische band tussen beide werkgevers; het feit dat er tussen de twee werkgevers een overeenkomst is die een kader schept voor het naast elkaar bestaan van de twee overeenkomsten; het feit dat de eerste werkgever gezag blijft uitoefenen over de werknemer, of het feit dat de eerste werkgever de duur kan bepalen van de diensttijd van de werknemer bij de tweede werkgever.

III — Conclusie

37. Gelet op een en ander, geef ik het Hof in overweging, de prejudiciële vraag te beantwoorden als volgt:

„De bijzondere bevoegdheidsregel van artikel 6, sub 1, van verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, kan worden toegepast in het kader van afdeling 5, die de bevoegdheidsregels voor individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst bevat.

De toepassing van artikel 6, sub 1, van verordening nr. 44/2001 vereist het bestaan van een samenhang tussen de vorderingen, die waarborgt dat, ongeacht welke rechter wordt geadieerd, deze met de aangebrachte zaak een nauwe band heeft. Bij de beoordeling of op individuele verbintenissen uit arbeidsovereenkomst gebaseerde vorderingen met elkaar samenhangen, zal onder meer rekening kunnen worden gehouden met de volgende factoren: het feit dat de sluiting van de tweede overeenkomst reeds was gepland toen de eerste overeenkomst werd gesloten; het feit dat de eerste overeenkomst is gewijzigd in verband met de sluiting van de tweede overeenkomst; het bestaan van een organieke of economische band tussen beide werkgevers; het feit dat er tussen de twee werkgevers een overeenkomst is die een kader schept voor het naast elkaar bestaan van de twee overeenkomsten; het feit dat de eerste werkgever gezag blijft uitoefenen over de werknemer, of het feit dat de eerste werkgever de duur kan bepalen van de diensttijd van de werknemer bij de tweede werkgever."